

ЕКЛЕСИОЛОГИЧНА ПОЗИЦИЯ

НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА СТАРОСТИЛНА ЦЪРКВА

ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ

Еклесиологичното самосъзнание на Българската Православна Старостилна Църква се гради върху следните основни положения в православната еклесиология:

- Основен критерий за принадлежност към Христовата Църква е „правилното и спасително изповядване на вярата” (преп. Максим Изповедник)¹, истинската и точната вяра (св. Григорий Палама).²
- Този критерий или принцип е валиден както за отделната личност по отношение на Църквата, така и за поместните църкви по отношение на Съборната (Католичната) Църква.
- Съборността (=католичността)³ на Христовата Църква е нейна качествена, а не количествена характеристика, нейно онтологично свойство, изразяващо целостта и пълнотата на проповядваната от нея истина. (На старобългарски и оттам на църковнославянски, руски и български език понятието „католична” като свойство на Църквата се предава съответно със словоформите „съборънаѧ”, „соборнаѧ”, „соборная”, „съборна”). Следователно католичността (=съборността) на Църквата не зависи от количеството на нейните членове, от нейните териториални и географски мащаби и от каквито и да е други емпирични условия.
- Съборната (Католичната) Църква не може да се отъждестви с една конкретна църква, нито пък може да се разглежда – както прави това римокатолическата

¹ Към житието и диспута на преподобния наш отец и изповедник Максим – PG, 90, 93D. срв. Писмо до монах Анастасий – PG 91, 461BC.

² До патриарха на Антиохия – κώδ. Coisl. 99, φ. 144a – цит. по Γεωργίου Μαντζαρίδου. Περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Μυστηριακὸς καὶ ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρ τῆς θεώσεως. – In: Παλαμικά. Ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ. Θεσ/νίκη 1998, σελ. 197-198.

³ От старогръцкото прилагателно καθολικός – „общ”; от III в сл. Хр. и насетне думата се употребява със значение „всеобщ”, „всецял”, „универсален”. Още от края на I в. сл. Хр. καθολικός започва да се употребява в езика на християните със специфично значение, изразяващо главно свойство на Христовата Църква.

еклесиология – като съвкупност от всички поместни църкви, съставлящи вселенската⁴ (т.е. повсеместно разпространената в географски смисъл) Църква. Това, което определя Църквата като съборна (=католична), е изповядването на православната вяра. Нещо повече – самата „католична Църква (καθολικὴ Ἐκκλησία) е правилното и спасително изповядване на вярата” (преп. Максим Изповедник).⁵ Следователно „правилното и спасително изповядване на вярата” в Бога (=Православието) е онтологична основа на католичността като свойство на Църквата и тъкмо в него се осъществява църковното общение като общение с Христос и в Христос. Именно като общение *със* и *във* Католичната (Съборната) Църква църковното общение свидетелства за единството в Христос, в най-висока степен изразява това единство, но взето само по себе си, църковното общение не е условие за единството със Съборната (Католичната) Църква. Общението е израз на единството, а не средство за постигането му. Единството със Съборната (Католичната) Църква се обуславя не от общението, а от „правилното и спасително изповядване на вярата”.

- Оттук пребъждането в православната вяра и нейната защита не са просто идейно убеждение и отвлечен догматически спор, а въпрос от първостепенна екзистенциална значимост. Отците, които неустрашимо са изповядвали и защищавали православната вяра, са правили това от името на Съборната Църква и в името на нейното съществуване: „Заради католичната и апостолска Църква” (καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν) са се трудили „апостолиите и по реда си светите отци, учителите и мъчениците с дела и слова, с борби и пот, с мъки и кръв и накрая – с поразителната си смърт.” (преп. Максим Изповедник).⁶
- От казаното дотук следва, че който изповядва православната вяра, той е член на Съборната Църква (или се присъединява към нея) и е в общение с нея, а който проповядва учение, несъобразно с православното, той се отделя от Съборната Църква и от общението с нея. Това е в сила както за отделни лица, така и за отделни църковни организации дори те институционално да продължават да са църкви и да се самоназовават църкви. „Тези, които не принадлежат на истината,

⁴ Понякога на български език – дори и в Символа на вярата – определението „съборна” като свойство на Църквата се предава некоректно с думата „вселенска”.

⁵ Към житието и диспута на преподобния наш отец и изповедник Максим – PG, 90, 93D.

⁶ Из писмото, писано в Рим – PG 91, 140AB.

не принадлежат и на Църквата; и това е така толкова повече, колкото те биха лъгали сами себе си, като се наричат или са наричани от своите си люде свещени пастири и архипастири; защото ние сме научени, че християнството се отличава не по това, което се вижда отвън, а посредством истинска и точна вяра” (св. Григорий Палама).⁷

НАИМЕНОВАНИЕ

Наименованието „Българска Православна Старостилна Църква” не изразява точно нейната еклесиологична същност. То следва установила се традиция. Етническото определение „Българска” отразява исторически наложилото се институционално структуриране на поместните църкви по етнически (впоследствие национален) и държавно-териториален признак, което постепенно замества древното териториално структуриране на поместните църкви в пределите на мултиетническата Римска империя. Определението „православна” е равнозначно на определението „съборна” („католична”). Неговата повсеместна употреба по отношение на едната, света, съборна и апостолска Църква датира от XVI-XVII в. насетне. Определението „старостилна” визира популярен у нас отличителен белег в литургичната практика на Църквата, която от VII в. до 20-те години на миналия век се осъществява повсеместно според календарно-пасхалистичната система на Великия индиктион. Макар и некоректни от строго еклесиологично гледище, допълнителни определения по отношение на Църквата се появяват в едно или друго историческо време. Както е известно, Католичната (Православната) Църква започва да се нарича „източна” в противовес на западната, т.е. Римокатолическата църква. През XVIII-XIX в. Руската Православна Църква се назовава „Гръко-руска” „Източно-православна” и дори „Руска църква според гръцкия закон”. Поместни църковни структури получават едни или други допълнителни определения и поради възникващи църковни проблеми, като се отчита политическата и правната ситуация в отделните страни. Например от 1996 г. в Естония съществуват успоредно две поместни православни църкви в рамките на т. нар. официално православие. Едната се нарича „Естонска православна църква” и е самоуправляваща се поместна църква в рамките на Московската патриаршия. Другата се нарича „Естонска апостолска православна църква” и е автономна поместна църква в състава на Константинополската

⁷ До патриарха на Антиохия – κώδ. Coisl. 99, φ. 144a – цит. по Γεωργίου Μαντζαρίδου. Περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Μυστηριακὸς καὶ ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρ τῆς θεώσεως. – In: Παλαμικά. Ἐκδ. Π. Πουρναρά. Θεσ/νίκη 1998, σελ. 197-198.

патриаршия; към нея се числят клирици и миряни, напуснали Естонската църква в юрисдикцията на Московската патриаршия.

ЕКЛЕСИОЛОГИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОТСТЪПЛЕНИЕТО В НАШЕТО СЪВРЕМИЕ

Съвременните еклесиологични ереси разграждат самото понятие за Църквата. Такава ерес е икуменизмът като богословска концепция, организирано обществено движение и религиозна практика. Именно като ерес определиха неговата същност редица духовно-православни йерарси и богослови през изминалия XX в. Една от най-крупните крачки в опита да бъде осъществена икуменическата идея за обединение на „разделените християни“ и за възсъздаване на „разделената Църква“ бе църковно-календарната реформа в редица поместни православни църкви през изминалото столетие. Трябва обаче да се отбележи, че като разностепенно инфилтрираща се ерес икуменизмът трудно се поддава на цялостно и точно определение, тъй като за разлика от древните ереси той не търси ясен и последователен доктринален израз с претенцията да бъде съборно приет и представен за формулирана от църковното съзнание верова истина. Засега не са мнозинство йерарсите, клириците, богословите, които смятат себе си за православни и в същото време изповядват икуменизма в неговите най-крайни форми на междурелигиозен синкретизъм или пък в „чистия“ му вид на еклесиологична ерес, а именно че вследствие на разделенията между християните едната видима Христова Църква вече не съществувала и затова трябвало да бъде възсъздадена в недрата на икуменическото движение. Това от една страна. От друга страна обаче икуменизмът продължава да се сраства с официалното православие. И отговорен за това е официалният православен епископат, който демонстрира плъзгаво политико-дипломатическо отношение към този процес и категорично отказва да осъди икуменизма като разностепенна, многоспектърна, но несъмнена по същността си еклесиологична ерес. В този контекст излизането на Българската патриаршия от Световния съвет на църквите през 1998 г. се оказа за съжаление само тактически ход с определена църковно-политическа цел, а не стъпка, обусловена от принципно преосмисляне на отношението към икуменизма.

Еклесиологично измерение има и т. нар. сергианство, което в безпрецедентните условия на гонение срещу Църквата в бившия Съветски съюз предаде в ръцете на болшевиките една фасадно правилна църковна институция, за да стане тя в тях средство за жестока борба срещу самата Църква като пълнота на Христовата Истина. Впрочем

сергианството не е само типично руско явление. То обхвана и поместните православни църкви в страните от Източна Европа, в които след Втората световна война бяха установени комунистически режими. Както в Съветския съюз, така и в тия страни същността на сергианството се изразява в (само)измамата, че лъжата може да се употреби като средство за „оцеляване” на истината, че съглашателството с враговете на Църквата е начин за нейното „запазване”. На практика закономерно се случва тъкмо обратното – епископатът, възприел такава позиция, става в ръцете на комунистите-атеисти средство за пълен контрол над Църквата, за нейното морално и духовно обезсилване с оглед на планираното от тях нейно окончателно отмиране. По-конкретно еклесиологичният аспект на сергианството се свежда до изопачаването на понятието „каноничност”. В сергиански контекст каноничността противоестественно се откъсва от духа и истината на каноническото предание, превръща се във формална нормативност, с чиято помощ може да се оправдае всяко беззаконие, извършвано от управляващия епископат; в крайна сметка каноничността се изражда в управленски похват, чрез който църковният народ да бъде държан в подчинение на този епископат независимо от посоката, в която той го води. Или както пише протоерей Михаил Полски, очевидец и на жестоките гонения, и на перфидната борба срещу Руската Църква през 20-те години на миналия век: „Митрополит Сергей и неговите епископи се различават от обновленците по това, че се държат за каноните на всяка цена, пазят ги повече от всичко. Те не са нарушители на каноните, както обновленците. Но се получава грубо разминаване. Когато обновленците лъжеха, клеветяха, мамеха – това бе лошо, защото те бяха неканонични. А когато клевети и лъже митрополит Сергей, това е добро, защото той е каноничен. Оказва се, че на каноничния всичко му е позволено. Това е подигравка и с каноните, и с нравствеността и изкривяване на техния смисъл.”⁸ След падането на тоталитарните режими към края на миналото столетие, в новите условия на политическа свобода сергианството се съхрани като наследство от миналото и същевременно се трансформира. След като отдавна бе превърнало в своя природа безпринципността, лъжата и патологичната сервилност към властимащите, вече не поради страх от репресии, а в името на користни интереси то не само продължи да предава, но под покривалото на „каноничността” започна и да продава свободата на Църквата срещу приятелство със силните на деня и произтичащите от него материални облаги и

⁸ Польский, Михаил протопресвитер. Положение Церкви в Советской России, очерк бежавшего из России священника. Б. м., Параклит, 2004, с. 83. – Достъпно от: <http://paraklit.org/knigi/Ispovednicheskye/Polskoj.pdf>

престижно обществено положение. В този трансформиран вид сергианството (като неосергианство или постсергианство) обхваща днес в значителен мащаб епископата на официалните поместни църкви в целия свят.

Щом такива явления като икуменизма и сергианството – дори когато те не търсят ясен доктринален израз, а проникват и се разрастват „пълзящо” в тялото на Църквата – станат системни и всеобщи, т.е. щом бъдат активно възприети или допускани пасивно от всички епископи на една ли повече поместни църкви, то същността на борбата с тях се свежда до прекратяването на църковно общение с такива епископи, които съборно внедряват в Църквата ерес, като я проповядват или пък с пасивността и мълчанието си допринасят за нейното разпространение (виж 15-то правило на Константинополския /двукратен/ събор).

ПОНЯТИЯТА „ОФИЦИАЛНО ПРАВОСЛАВИЕ” И „ОФИЦИАЛНИ ПОМЕСТНИ ЦЪРКВИ”

Тези понятия имат особено еклесиологично съдържание и изразяват спецификата на апостасийните процеси в съвременния православен свят. Православието е едно и неговото съдържание не се нуждае от поясняване с каквито и да е определения. Необходимостта от едно или друго определение към термина „православие” възниква поради подмяната на неговото изначално достоверно съдържание под напора на икуменическата и на сергианската менталност, на либерализма, релативизма и на други апостасийни явления. Съдържанието на понятието „официално православие” е тясно свързано със съдържанието на понятието „официална църква”, респективно – „официални поместни църкви”. „Официалното православие” е своеобразна идеология на „официалните поместни църкви”. То е размиващо се плуралистично православие, което *постепенно се откъсва от духовната си идентичност* и се формира във времето като заместител на автентичното Православие – без самото то да бъде преформатирано рязко и предизвикателно. Основна отличителна черта на официалното православие е неговата сергианска конюнктурност, т.е. съглашателското му приспособяване към даденостите на съвремието, с оглед на които то възплъщава една или друга политико-църковна линия: фасадно – като израз на съборното църковно съзнание, а по същество – като корпоративно задължителна ситуативна оценка, изказ, поведение. Например в официалното православие могат да звучат силни икуменически интонации и обратно – може на моменти да преобладава традиционалистка реторика. Но, както вече бе

споменато, то никога не взема ясно, принципно, съборно отношение към същността на икуменизма като еклесиологична ерес, *която се втъкава в него*, колкото и мнозинството нейни поддръжници и разпространители да избягват засега да я формулират напълно открито и ясно като вероизповедна позиция. В официалното православие изbledнява, йезуитски се опорочава и в този смисъл се прекъсва връзката между декларирано и мислено, между думи и убеждения, между слово и съвест. Така например даден епископ може в частен разговор да се разграничи от свое официално деяние – от публично изказване или пък от съдържанието на подписан от него документ, съдържащ противни на Православието, т.е. еретически постановки, – но същият този епископ не се решава да направи това публично в разрез с официалната църковна политика.

Какво се разбира под „официална църква”? Руските катакомбници наричат така признатата от съветската власт (и напълно зависима от нея) църква, оглавена от митрополит (по-късно патриарх) Сергей Страгородски (†1943 г.). Под „официална църква” или „официални поместни църкви” се разбират известните, исторически формирани се поместни църкви, чието йерархично ръководство официално възприема, развива или допуска икуменизма като богословска концепция и религиозна практика, по различни поводи си служи съборно с лъжа зад паравана на сергиански разбираната „каноничност”, възприема и други форми на отстъпление от Православието. Накратко – под „официални църкви” се разбират известните, исторически формирани се поместни църкви, които се намират в *процес на отстъпление*, провеждано или допускано да се развива *съборно* от техния епископат.

ВЪПРОСЪТ ЗА БЛАГОДАТТА В ТАЙНСТВОТА НА ОФИЦИАЛНИТЕ ПОМЕСТНИ ЦЪРКВИ

Българската Православна Старостилна Църква не е в общение с официалните поместни църкви. За ограждането от такова общение не е необходимо да е налице несъмнена увереност, че тези църкви са отпаднали окончателно от едната света съборна и апостолска Църква и че извършваните в тях тайнства са безблагодатни. Достатъчно основание за прекратяване на църковното общение е фактът, че епископатът на тия църкви проповядва ерес или с пасивността си допуска нейното разпространяване и съответно пребъдва в църковно общение с проповядващи или толериращи ерес епископи. Клирици, монашестваци и миряни, които прекъсват църковно общение с

епископ, „проповядващ ерес всенародно и открито в Църквата”, заслужават „почит, подобаваща на православни”, защото те не само не нарушават единството на Църквата, а, напротив, проявяват усърдие да запазят Църквата от разколи и разцепления.⁹

Понастоящем Българската Православна Старостилна Църква се въздържа от категоричен отговор на въпроса дали са валидни, или не тайнствата, извършвани в официалните поместни църкви. Наистина, разпространяваната или допусканата да се разпространява – най-вече от епископи – ерес води в крайна сметка до отпадане от Православната Църква както на отделни лица или групи, така и на цели поместни църкви. Но това може да се осъществи и постепенно, в продължение на по-кратък или по-дълъг период от време. Такъв например е случаят с Римската църква. Тя се отклонява от „правилното и спасително изповядване на вярата” поетапно и едва след доста дълъг период от време отпада окончателно от Католичната Църква.

За съжаление, в богословски план тъкмо въпросът за наличието или липсата на благодат в тайнствата на официалните поместни църкви се оказва основният камък, в който се разби единството на истинно-православните християни. В напрегната атмосфера на десетилетни спорове се достигна до неправомерна богословска абсолютизация на въпрос, чийто отговор не е формулиран догматически от съборното съзнание на Църквата. Ето защо би следвало той да се разглежда с подчертано внимание в светлината на светоотеческия богословски consensus, а също и в светлината на съборния пастирски опит на Христовата Църква. Това от своя страна изключва дебати посредством едностранчиво подбрани цитати от св. отци, изключва абсолютизирането на дадено лично или групово богословско мнение.

ПЕРСПЕКТИВАТА ЗА СЪБОРНО ОСЪЖДАНЕ НА ИКУМЕНИЗМА

Известно е, че единствено съборният разум на едната, света, съборна и апостолска Църква може да установи и провъзгласи окончателното отпадане от Православието (католичността) на поместна църква (или църкви), която е била православна, но е престанала да бъде такава по същество, независимо от това, че продължава да се нарича православна (=съборна, католична). Така например по отношение на Римокатолическата църква гласът на този съборен разум се изявява както в свидетелствата на редица свети отци – от св. патриарх Фотий, св. Григорий Палама и св. Марк Ефески до преп.

⁹ 15-то правило на Константинополския (двукратен) събор.

Никодим Светогорец, св. Йоан Кронщадски, св. Нектарий Егински и преп. Юстин Сръбски, така и в постановленията на няколко Константинополски събора (1170, 1450, 1722 и 1838 г.), а също и в Окръжното послание на източните патриарси от 1848 г.

Реалностите в съвременния православен свят не дават достатъчно основание да се допусне, че към нашата епоха е приложим примерът на Седмия вселенски събор. Съобразно този пример би следвало да се стремим към православно църковно свидетелство с надеждата, че изход от апостасийната криза ще бъде „обединителен събор”, който ще осъди икуменизма (и евентуално други съвременни прояви на отстъплението) и ще обедини всички православни християни в „правилното и спасително изповядване на вярата”, а всички, които продължават да изповядват осъдените от Събора ереси и заблуди, ще провъзгласи за отпаднали от тялото на едната света съборна и апостолска Църква. За жалост сравнително неотдавна се случи събитие с обратен знак – чрез обединяването на по-голямата част от Руската Православна Задгранична Църква с Московската патриаршия през 2007 г. не отстъпващите от Истината се присъединиха към православните, а обратно – православните се отрекоха от своето дългогодишно свидетелство за вярата и се обединиха с изобличаваните по-рано от тях икуменисти и сергиани.

Като се имат предвид актуалните тенденции в развитието на църковния живот (в най-широкия смисъл на това понятие), може да се допусне, че занапред ще бъде още по-малка вероятността да се появят условия за провеждането на Обединителен православен събор. Нещо повече. Не е изключено в бъдеще да настъпи още по-голямо апостасийно задълбочаване на сегашната криза в православния свят. Това от своя страна може да доведе до корекция в изразената тук еклесиологична оценка на процесите в официалните поместни църкви именно защото тя се обуславя от анализ на променящи се, а не на константни величини. Пътят на отстъплението, по който продължава да върви официалното православие, в крайна сметка води извън Христовата Църква.

Не по-малко тревожен е друг един факт – липсата на единство и съгласуваност между истинно-православните църкви. Потребни са добра воля и търпелив дълговременен труд, за да бъдат преодолените трагичните разделения помежду им и да се създадат

условия за свикване на Общ православен събор, който би осъдил икуменизма и би дал оценка на целия спектър от апостасийни процеси в нашето съвремие.

ЗНАЧЕНИЕТО НА СЪБОРНИЯ ПАСТИРСКИ ОПИТ НА ЦЪРКВАТА

Съборният пастирски опит на Христовата Църква във връзка с начина (чина), по който са били приемани в нейното лоно каещи се еретици и разколници, е отразен в творенията на някои свети отци и най-вече в деянията и решенията на редица Вселенски и поместни църковни събори.

Разнообразието в начина на приемане на едни или други каещи се еретици и разколници съвсем не говори за релативизъм и църковно-политическа гъвкавост в тази практика на Съборната Църква, а разкрива духовната дълбочина на нейния съборен пастирски опит. При приемането на каещи се еретици и разколници Вселенските и поместните събори твърде често прилагат принципа „икономия”. Пастирско-каноническият принцип „икономия” не означава конюнктурно обусловен компромис, не означава и обикновено снизхождение, а визира във висша степен отговорно пастирско действие при крайно затруднително положение, като смисълът на това действие се пренася изключително върху желаните положителни (верови и духовно-нравствени) последствия от него. Икономията е каноническо и пастирско действие, чрез което може да се наруши буквата на канона, без обаче да се влезе в противоречие с духа му. Но икономията в никакъв случай, при никакви обстоятелства не може да позволи, да оправдае грях или пък какъвто и да е компромис с „правилното и спасително изповядване на вярата”.

Прилагането на принципа „икономия” при приемането на еретици или разколници в църковно общение съвсем не означава, че Църквата признава валидността на техните тайнства. Класически пример в това отношение е 95 правило на Трулския събор, според което последователите на осъдени от Църквата ереси – несториани и монофизити – се приемат в църковно общение само чрез отричане от ереста и изповядване на православната вяра.

Като отчита особеностите на църковната ситуация у нас, Българската Православна Старостилна Църква се стреми да подхожда с подчертано внимание към тези клирици и миряни, които биха искали да се присъединят към нея. Най-същественото в пастир-

ската работа с тях е да бъдат подпомогнати да направят своя избор свободно, осмислено и отговорно. Към настоящия момент миряните, които в някаква степен имат верово и църковно съзнание и са водили църковен живот в Българската патриаршия, се приемат в общение чрез принасяне на покаяние в рамките на тайнството Изповед. Монашестваци и клирици подават писмена молба и се приемат в общение посредством съставено за целта кратко покаяно чинопоследование.

Според Българската Православна Старостилна Църква всяка една от Истинно-православните църкви има пастирска свобода да определи – съобразно спецификата на църковния живот в съответните страни или региони – начина за приемане на присъединяващите се към нея йерарси, клирици и миряни от официалните поместни църкви. Тя не настоява за унификация на практиката за приемане в църковно общение, като в случая се ръководи от думите на св. Киприан Картагенски: „В това дело ние не принуждаваме никого и не даваме закон, защото всеки един предстоятел има свобода на волята в управлението на Църквата, като ще даде на Господа отчет за своята дейност”.¹⁰

† Триадицкий епископ Фотий

¹⁰ Писмо до папа Стефан – Concilia ad regiam exacta. Tomus primus. Lutetiae Parisiorum, Impensis Societatis Typographicae Librorum Ecclesiasticorum iussu Regis constitutae, MDCLXXI, col. 741. – Достъпно от: <http://books.google.bg/books?id=VY5EAAAACAAJ&lpg=PA18&ots=Vx-9jPr2TC&pg=RA3-PT279#v=onepage&q&f=false>